

ЛЕКЦІЯ 3.

СТРАХОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ

План заняття

- 1. Управління страховою організацією**
- 2. Особливості державного регулювання страхової діяльності в Україні.**
- 3. Стратегічне фінансове управління страховими компаніями**
- 4. Фінансова модель діяльності регіонального підрозділу страхової компанії**

1. Управління страховою організацією

Структура управління компанією може будуватись за такими принципами:

Принцип лінійного підпорядкування

Це означає, що вищі керівники наділяються правом давати розпорядження підлеглим співробітникам з усіх питань, що впливають з їхньої діяльності. Наприклад, указівки керівника страхової компанії є обов'язковими для всього персоналу. Такий порядок, коли підлеглим структурам доводиться вирішувати справи виключно через «верхи», забезпечує відповідний рівень контролю за діями структурних підрозділів компанії. Проте в разі додержання лише функції лінійного підпорядкування центральний апарат, і особливо керівництво, перевантажується розглядом порівняно дрібних питань. Внаслідок цього управління втрачає оперативність, найкваліфікованіші працівники відволікаються від опрацювання перспективних, глобальних проблем розвитку компанії.

Принцип функціонального підпорядкування

Право давати розпорядження надається щодо виконання конкретних функцій, незалежно від того, хто їх виконує. Наприклад, головний бухгалтер може дати вказівки з обліку матеріальних і грошових цінностей, що перебувають у розпорядженні будь-якого підрозділу компанії. Носій функцій може отримувати вказівки від кількох керівників відділів чи інших функціональних підрозділів і має, у свою чергу, звітувати перед ними про виконання тих чи інших видів робіт. Це не поширюється на дисциплінарну відповідальність. Накласти стягнення або матеріально заохотити працівника може керівник компанії або та особа, якій делеговані ці права.

Принцип лінійно-штабного підпорядкування

Це, здебільшого, «мозкові» центри (штаби), які виконують консультативні функції у процесі стратегічного планування, підготовки рішень з інших найважливіших питань роботи компанії. До них, крім штатних працівників, нерідко залучають консультантів і експертів з вузів, наукових лабораторій та інших установ. Такі фахівці опрацьовують ті чи інші питання та подають керівництву свої висновки і пропозиції. Консультанти не наділяються правом давати розпорядження працівникам компанії.

Для забезпечення балансу інтересів власників, страхувальників та інших заінтересованих осіб управління страховиком має ґрунтуватись на системі стримувань та противаг між керівними органами компанії

Загальні збори акціонерів	Вищий орган управління страховиком, до виключної компетенції якого, зокрема, належить визначення основних напрямів діяльності, прийняття рішень про збільшення або зменшення статутного капіталу, затвердження річного звіту компанії, розділ прибутку та покриття збитків та обрання наглядової ради, виконавчого органу
Наглядова рада	Орган управління, створений для захисту прав акціонерів, що вирішує питання затвердження стратегії страхової компанії, визначення політики та здійснення контролю за їх реалізацією Виконавчий орган страховика, підзвітний загальним зборам акціонерів та наглядовій раді, що здійснює управління поточною діяльністю страхової компанії. Зокрема, правління страховика є відповідальним за:
Правління	<ul style="list-style-type: none">- надання наглядовій раді страховика рекомендацій щодо реалізації цілей, стратегії, бізнес-плану та визначення основних питань політики управління його діяльністю;- досягнення цілей та реалізацію політики, визначеної наглядовою радою страховика і загальними зборами акціонерів;- своєчасне надання наглядовій раді страховика необхідної комплексної інформації, яка дасть змогу оцінити цілі, стратегію і політику страховика та забезпечити відповідальність членів правління страховика за їх дії
Ревізійна комісія	Орган контролю за фінансово-господарською діяльністю страховика, до повноважень якого також відноситься внесення пропозицій, що стосуються фінансової безпеки та стабільності страховика, забезпеченням захисту прав клієнтів

2. Особливості державного регулювання страхової діяльності в Україні.

Державний нагляд за страховою діяльністю здійснюється з метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників.

Причини необхідності державного регулювання страхової діяльності:

гроші за страховку платяться сьогодні, а потенційна вигода буде отримана в майбутньому, а отже, страховики можуть зловживати своїм становищем;

страхування є дуже складним предметом, інформаційна асиметрія між страхувальниками та страховиками може призвести до того, що споживачі придбають не той страховий продукт чи заплатять за нього дуже дорого;

страхування – це досить прибутковий вид бізнесу, який повинен підлягати оподаткуванню;

страхування має великі можливості інвестиційної діяльності, в якій кровно зацікавлена держава.

Рис. 1. Причини необхідності державного регулювання страхової діяльності

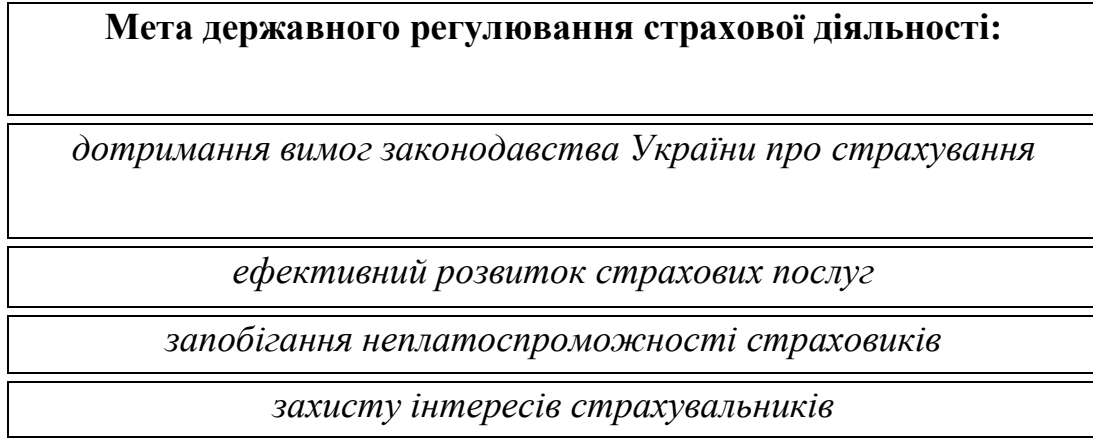

Рис. 2. Мета державного регулювання страхової діяльності

Типи державного регулювання страхової діяльності

Тип	Характеристика
Ліберальний (м'який) тип	передбачає, що операції по страхуванню хоча й підлягають ліцензуванню, проте нагляд за діяльністю страхових компаній відносно слабкий (характерно для Великобританії).
Авторитарний (жорсткий) тип	кожний конкретний вид страхування проходить процедуру ліцензування і повинен відповідати певній системі вимог щодо правил страхування, фінансово-господарській діяльності страхової компанії; конкуренція між страховиками чітко регламентується (характерно для Німеччини).
Змішаний тип	використовує в певній мірі два зазначених підходи – виважена система регламентації діяльності страхових компаній поєднується з досить гнучкими підходами, які дають можливість забезпечити достатній рівень конкуренції (характерно для Франції).

Система державного регулювання страхової діяльності, що існує в Україні, за ступенем впливу на розвиток ринку та за методами, що при цьому застосовуються займає проміжне положення між німецькою та французькою. На кожний конкретний вид страхування страхова компанія повинна отримати ліцензію. Законодавчі та нормативні акти встановлюють чіткі вимоги до платоспроможності страховиків (розміру Статутного капіталу, кількості, порядку формування, нормам відрахування та порядку розміщення страхових та вільних резервів тощо). Разом з тим держава гарантує захист інтересів страхових компаній, а також забезпечує умови вільної конкуренції в здійсненні страхової діяльності. Не дозволяється (за винятком страхування життя та обов'язкових видів страхування) будь-яке централізоване регулювання розмірів страхових тарифів, страхових сум, страхових виплат та інших умов договорів страхування, якщо вони не суперечать законодавству України. Не припускається також втручання з боку держави та інших структур в роботу страхових компаній, за винятком здійснення своїх повноважень органами державного нагляду.

Раціональний механізм державного регулювання страхової діяльності в ринкових умовах ґрунтується на певних принципах (табл. 2).

Таблиця 2.

Принципи регулювання страхової діяльності в ринкових умовах

<i>№ з/п</i>	<i>Назва принципу</i>	<i>Зміст принципу</i>	<i>Приклад застосування принципу в сфері страхування</i>
1.	Обмеження дії принципу відмови	Держава в інтересах всього суспільства виключає суспільні блага із сфери дії ринкових відносин	Існування обов'язкових форм державного страхування(наприклад, соціального, певних видів відповідальності тощо)
2.	Принцип матеріальної відповідальності	Особа, що призвела до виникнення збитків, повинна цей збиток компенсувати	1).Страхування відповідальності. 2).Матеріальна відповідальність страховика
3.	Принцип необхідності вирівнювання зовнішніх ефектів	Необхідно вирівнювати різниці між суспільними та приватними вигодами й витратами	Зовнішня користь від страхування: 1).Відновлення діяльності після настання страхового випадку. 2).Можливість заощадження певних коштів. 3).Страхові ресурси корисні для всієї економіки як інвестиційний ресурс.

			4).Забезпечення процесів стабілізації економіки
4.	Принцип необхідності існування державного сектору	Наявність комплексу господарюючих суб'єктів, що належать центральним або місцевим органами влади з метою здійснення альтернативної діяльності	1).Пакети акцій страхових організацій, що знаходяться у власності держави. 2).Існування державних страхових компаній
5.	Принцип компромісу між основними економічними інтересами в суспільстві	Фінансово-господарський механізм забезпечує поєднання інтересів суб'єктів страхових відносин	1).Обов'язкові види страхування. 2).Страховий тариф як компроміс між страховиком та страхувальником 3).Пільги по оподаткуванню

Форми державного нагляду за страховою діяльністю в Україні		
<i>Ліцензійна</i>	<i>Контрольна</i>	<i>Статистична</i>
Здійснюється з метою формування інституту страховиків, який відповідає встановленому законодавством України стандарту підприємницької діяльності.	Здійснюється з метою дотримання інтересів суб'єктів страхової діяльності. Предмет зазначеного контролю – ведення страховиком фінансових операцій, пов'язаних з формуванням страхових резервів, розміщенням активів, забезпечення наявності вільних активів в розмірах не менше встановленого нормативу, а також відповідність діяльності виданій ліцензії.	здійснюється на основі перевірки фінансової звітності, що надається страховиком. Склад і форми бухгалтерської звітності, принципи бухгалтерського обліку та план рахунків затверджується відповідними нормативними документами. Страховики зобов'язані оприлюднювати річну звітність про свою діяльність, бухгалтерський баланс та фінансові результати діяльності за підсумком фінансового року.

Рис. 3. Форми державного нагляду за страховою діяльністю в Україні

Етапи здійснення нагляду за діяльністю страхових компаній.

Етап	Характеристика
Надання дозволу.	Нагляд повинен мати по змозі превентивний характер. Відомство нагляду має піклуватися про те, щоб уникнути обмеження інтересів страхувальників. Тому страхування може, за деякими винятками, здійснюватися лише тоді, коли страхова компанія має дозвіл відомства нагляду. Той, хто здійснює страхування без відповідного дозволу або укладає для такої компанії договори страхування (чи є посередником при укладенні таких договорів), підлягає покаранню.
Поточний нагляд.	Після видачі компанії дозволу на заняття страховою діяльністю страхова компанія перебуває під постійним наглядом. Відомство має збирати й аналізувати інформацію, перевіряти ділові документи і спостерігати за всім комплексом страхової діяльності для вчасного викриття можливих порушень та недоліків (порушення приписів, некоректна робота зі страхувальниками і, звичайно, фінансові проблеми). Коли виникають такі явища, відомство нагляду має вжити заходів для відновлення нормальних умов.
Участь у справах про банкрутство.	Відомство нагляду, природно, виконує особливі функції у випадках банкрутства страхових компаній. Немає потреби спинятися тут на цьому питанні, бо протягом більш ніж 60 років у Німеччині не було жодного серйозного випадку банкрутства страховиків. Цей факт доводить, що німецька система страхового нагляду добре себе зарекомендувала. Досягнуто головної мети: забезпечено можливість страхових компаній у будь-який момент виконати зобов'язання за договорами страхування.

Полчанов А.Ю.

У вересні 2019 року ухвалено Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг" (так званий закон про "спліт"), згідно з яким з 01 липня 2020 року **Національний банк України** (до цього це була *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг)*) стає регулятором та наглядовим органом на ринку страхування.

Стратегічною ціллю Національного банку у сфері страхування є *розвиток та підтримка платоспроможного, фінансово стійкого, конкурентного та стабільного ринку страхування, який забезпечуватиме належний захист прав споживачів та надаватиме страхові послуги і продукти, що відповідають потребам громадян та економіки.*

Для досягнення цієї мети Національний банк запровадить нову модель регулювання ринку страхування, яка враховує положення директив ЄС, світові практики регулювання та нагляду за ринком страхування та перестраховування, а також особливості ринку страхування в Україні.

Нова модель передбачає удосконалення вимог до ліцензування, оцінки платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління та системи управління ризиками, застосування ризик-орієнтованого пруденційного нагляду, нагляду за ринковою поведінкою, а також визначення процедури реорганізації, відновлення діяльності та виведення компаній з ринку.

Принципи ризик-орієнтованого підходу до регулювання та нагляд за страховими компаніями

Принцип	Характеристика
принцип пропорційності	регуляторні вимоги та інтенсивність нагляду визначаються на підставі розміру, значущості (впливу компанії на ринок та економіку в цілому), складності бізнес-моделі та профілю ризиків фінансової установи
принцип перспективного погляду	аналіз діяльності здійснюється з огляду на розуміння бізнес-плану, перспективи діяльності та потенційні ризики компанії
принцип раннього виявлення та вчасного реагування	оцінка потенційних ризиків та їх виявлення на ранній стадії для своєчасної подальшої комунікації чи вжиття відповідних заходів
принцип професійного судження	оцінка ґрунтується на вмотивованих та обґрунтованих висновках, заснованих на знаннях і досвіді, а також на комплексному та всебічному аналізі інформації
принцип правової визначеності	полягає у встановленні чітких та зрозумілих для дотримання вимог через систему законодавчих та нормативно-правових актів, уключно з графіками приведення діяльності фінансових установ у відповідність до нових вимог

Побудова та впровадження нової моделі регулювання ринку страхування в Україні передбачає:

- посилення стандартів ліцензування, зокрема розкриття страховими компаніями структури власності, кінцевих бенефіціарних власників, підвищення вимог до ділової репутації акціонерів та осіб, які виконують ключові функції, процедури оцінювання професійної придатності осіб, які виконують ключові функції у страхових компаніях;
- встановлення відповідальності кінцевих бенефіціарних власників за діяльність страхової компанії та спеціалізованого перестраховика;
- встановлення вимог до корпоративного управління та системи внутрішнього контролю;
- встановлення вимог до системи управління ризиками; ▪ посилення вимог до прийнятності активів та оцінки їхньої якості, оцінки резервів, структури капіталу та рівня його достатності;
- формування системи раннього виявлення ризиків та вчасного реагування;
- розроблення процедури відновлення діяльності страхової компанії;
- розроблення процедури реорганізації або виходу страховика чи спеціалізованого перестраховика з ринку;
- встановлення вимог щодо обліку та звітності відповідно до МСФЗ;
- відкритість та комунікацію між регулятором та суб'єктами регулювання у процесі формування регуляторної політики та здійснення нагляду за ринком страхування.

Основні функції уповноваженого органу

1) ведення єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків) та державного реєстру страхових та перестрахових брокерів;

2) видача ліцензій страховикам на здійснення страхової діяльності та проведення перевірок їх відповідності виданій ліцензії;

3) видача свідоцтв про включення страхових та перестрахових брокерів до державного реєстру страхових та перестрахових брокерів та проведення перевірки додержання ними законодавства про посередницьку діяльність у страхуванні та перестраховуванні і достовірності їх звітності;

4) проведення перевірок щодо правильності застосування страховиками (перестраховиками) та страховими посередниками законодавства про страхову діяльність і достовірності їх звітності;

5) розроблення нормативних та методичних документів з питань страхової діяльності, що віднесена до компетенції Уповноваженого органу;

6) узагальнення практики страхової діяльності і посередницької діяльності на страховому ринку, розроблення і подання у встановленому порядку пропозицій щодо розвитку і вдосконалення законодавства України про страхову і посередницьку діяльність у страхуванні та перестраховуванні;

7) прийняття у межах своєї компетенції нормативно-правових актів з питань страхової і посередницької діяльності у страхуванні та перестраховуванні;

8) проведення аналізу додержання законодавства об'єднаннями страховиків і страхових посередників;

9) здійснення контролю за платоспроможністю страховиків відповідно до взятих ними страхових зобов'язань перед страхувальниками;

10) забезпечення проведення дослідницько-методологічної роботи з питань страхової і посередницької діяльності у страхуванні та перестраховуванні, підвищення ефективності державного нагляду за страховою діяльністю;

11) встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів та показників звітності;

12) проведення і координація у визначеному законодавством порядку навчання, підготовки і перепідготовки кадрів та встановлення кваліфікаційних вимог до осіб, які провадять діяльність на страховому ринку, організація нарад, семінарів, конференцій з питань страхової діяльності;

13) участь у міжнародному співробітництві у сфері страхування і посередницької діяльності у страхуванні та перестраховуванні, вивчення, узагальнення, поширення світового досвіду, організація виконання міжнародних договорів України з цих питань;

14) здійснення організаційно-методичного забезпечення проведення актуарних розрахунків.

Права уповноваженого органу:

1) одержувати в установленому порядку від страховиків звітність про страхову діяльність, інформацію про їх фінансове становище та необхідні пояснення щодо звітних даних, а від підприємств, установ (у тому числі банків), організацій і фізичних осіб - інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

2) проводити перевірку щодо правильності застосування страховиками законодавства України про страхову діяльність і достовірності їх звітності за показниками, що характеризують виконання договорів страхування, не частіше одного разу на рік призначати проведення за рахунок страховика додаткової обов'язкової аудиторської перевірки з визначенням аудитора;

3) відкликати ліцензію на провадження страхової діяльності філією страховика-нерезидента, якщо страховика-нерезидента позбавлено ліцензії на провадження страхової діяльності або якщо його ліквідовано/оголошено банкрутом у країні, в якій його зареєстровано;

4) видавати приписи страховикам про усунення виявлених порушень вимог законодавства про страхову діяльність, а у разі їх невиконання зупиняти чи обмежувати дію ліцензій цих страховиків до усунення виявлених порушень або приймати рішення про відкликання ліцензій та виключення з державного реєстру страховиків (перестраховиків);

5) проводити тематичні перевірки діяльності страховика у випадках необхідності перевірки фактів, викладених у скаргах, заявах, зверненнях страхувальників, достовірності показників звітності, виконання вимог раніше наданих приписів, за

дорученням правоохоронних органів або органів державної влади, зустрічні перевірки достовірності і правильності укладених договорів страхування та перестраховування та у разі надходження інформації від страхувальників про порушення;

б) одержувати від страхових та перестрахових брокерів установлену звітність про їх діяльність та інформацію про укладені договори, а також необхідні пояснення щодо цих даних;

7) видавати приписи страховим посередникам про усунення виявлених порушень законодавства, а у разі їх невиконання приймати рішення про виключення страхового або перестрахового брокера з державного реєстру страхових та перестрахових брокерів;

8) звертатися до суду з позовом про скасування державної реєстрації страховика (перестраховика) або страхового посередника у випадках, передбачених законом.

9) створювати комісії та робочі групи для проведення перевірок діяльності страховиків та страхових посередників;

10) здійснювати контроль за достовірністю та повнотою інформації, що надається учасниками страхового ринку;

11) одержувати безоплатно від органів виконавчої влади інформацію та статистичну звітність, необхідну для виконання покладених на нього завдань

Профільні департаменти НБУ щодо діяльності за страховими компаніями

<p>Департамент методології регулювання діяльності небанківських фінансових установ</p>	<p>Департамент нагляду за ринком небанківських фінансових послуг</p>
<p>Основні функції: - розроблення пропозицій до законодавчих актів України у сфері державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг; - підготовка нормативно-правових та розпорядчих актів НБУ у сфері державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг відповідно до законодавства України.</p>	<p>Основні функції: - здійснення ефективного безвиїзного нагляду на індивідуальній та консолідованій основі за дотриманням об'єктами нагляду на ринках небанківських фінансових послуг законодавства про регулювання діяльності з надання фінансових послуг, включаючи нормативно-правові акти Національного банку, за дотриманням установлених обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами; - оперативне реагування на факти порушення об'єктами нагляду законодавства про фінансові послуги, здійснення ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників та/або інших кредиторів небанківських фінансових установ та</p>

ініціювання застосування адекватних заходів впливу відповідно до законодавства України;

- здійснення нагляду за дотриманням небанківськими фінансовими установами вимог законодавства про фінансові послуги з питань проведення внутрішнього аудиту та забезпечення такими установами проведення обов'язкового зовнішнього аудиту фінансової звітності з урахуванням вимог законодавства України;
- здійснення аналізу ринків небанківських фінансових послуг, державне регулювання яких здійснюється Національним банком;
- підготовка наглядової звітності для аналізу показників діяльності небанківських фінансових установ та небанківського фінансового сектору України;
- здійснення управління наглядовими даними (у частині питань щодо об'єктів нагляду);
- регулярне проведення оцінки фінансового стану небанківської фінансової установи, результатів її діяльності;

Уповноважений орган видає страховикам ліцензію на провадження конкретних видів страхування в порядку, встановленому законодавством України.

Страховики, які отримали ліцензію на провадження страхової діяльності із страхування життя, не мають права займатися іншими видами страхування

Керівниками страховика (голова виконавчого органу та головний бухгалтер страховика) мають бути дієздатні фізичні особи. Голова виконавчого органу страховика або його перший заступник повинен мати вищу економічну або юридичну освіту, а головний бухгалтер страховика повинен мати вищу економічну освіту.

3. Стратегічне фінансове управління страховими компаніями

Див. матеріали на сторінці курсу

4. Фінансова модель діяльності регіонального підрозділу страхової компанії

Див. матеріали на сторінці курсу